

постиндустриальна волна на Западе : антологія / Т. Сакайя ; под ред. В. Л. Иноземцева. — М. : Academia, 1999. — 467 с.

17. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України : в 3 т./за ред. акад. НАН України В. М. Гейця, акад. НАН України В. П. Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б. Є. Квасюка. — К. : Фенікс, 2007. — Т. 1: Економіка знань — модернізаційний проект України. — К. : Фенікс, 2007 — 544 с.

18. Тоффлер Е. Новая технократическая волна на Западе / Э. Тоффлер. — М. : Прогресс, 1986. — 398 с.

19. Тоффлер Е. Третья волна / Э. Тоффлер. — М., 1995. — 410 с.

20. Федуллова Л. І. Економіка знань : підруч. /

Л. І. Федуллова ; НАН України. Ін-т екон. та прогноз. НАН України. — К., 2009. — 600 с.

21. Финляндия как экономика знаний. Элементы успеха и уроки для других стран / под ред. Карла Дж. Дальмана и др. ; пер. с англ. — М. : Весь Мир, 2009. — 170 с.

22. Чухно А. А. Твори : у 3 т. — К., 2006. — Т. 2 : Інформаційна постіндустриальна економіка: теорія і практика. — 512 с.

23. Штангрет А. М. Формування економіки знань в Україні: характеристика, оцінка та моделювання [Текст] : моногр. / А. М. Штангрет. — Львів : Укр. акад. друкарства, 2011. — 246 с.

24. Robert H. Buckman «Building a Knowledge-Driven Organization». - McGraw-Hill, 2004

Аннотация. Статья посвящена вопросам становления и развития адаптивного управления предприятиями, оценки их адаптивного потенциала, укреплению положения на рынке и реализацию потенциала безинвестиционного роста, оценки влияния неопределенности внешней и внутренней среды на принятие решений в процессе их инновационного развития в контексте экономики знаний.

Ключевые слова: адаптивное управление, адаптивный потенциал, инновационное развитие, предприятие, модель экономики знаний.

Summary. Paper is devoted to formation and development of adaptive management, assessment of their adaptive capacity, strengthen the market position and their potential without investment growth, assess the impact of uncertainty external and internal environment to make decisions in the process of innovation development in the context of the knowledge economy.

Keywords: adaptive control, adaptive potential, innovative development, the enterprise model of the knowledge economy.

Рецензент к.е.н., доцент ХНЕУ Прохорова Ю.В.

Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Токмакова І.В.

УДК 338.242

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ МОДЕЛІ СТРУКТУРНОЇ ПЕРЕБУДОВИ ЕКОНОМІКИ

*Ткаченко Ю.В., к.е.н., доцент,
Тихоненко Ю.В., к.т.н., доцент (ДІПК)*

Стаття присвячена дослідженню основних напрямів запровадження інноваційно-інвестиційної моделі структурної перебудови економіки, виявленню проблем розвитку внутрішнього ринку науково-технічної продукції. Авторами також запропоновано стратегію на основі якої економіка України має розвиватися.

Ключові слова: інноваційно-інвестиційна модель розвитку економіки, світова фінансова криза, стратегічні програми, структурна перебудова, інноваційне середовище, інноваційне підприємництво, національна інноваційна система.

© Ткаченко Ю.В.,
Тихоненко Ю.В.

Вісник економіки транспорту і промисловості № 36, 2011

Постановка проблеми. Одним зі шляхів прискореного виходу економіки України з кризи є впровадження завдань побудови сучасної конкурентоспроможної економіки на базі інноваційної діяльності. Реалізація структурної перебудови національної економіки зумовлює необхідність формування інноваційно-інвестиційної моделі розвитку, в якій роль головного джерела довготривалого економічного зростання відіграють наукові надбання та їхнє технологічне застосування. Впровадження інновацій допоможе підвищити конкурентоспроможність економіки, гарантувати їй економічну безпеку та можливе чільне місце в Європейському Союзі за стабільних і високих темпів економічного зростання. Водночас інноваційно-інвестиційна модель розвитку економіки може розглядатися як інструмент формування засад інформаційного суспільства в Україні за наявності глобалізаційних процесів у світовій економіці.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В економічній науці проблема національної конкурентоспроможності є однією з ключових. Останнім часом ці проблеми розробляються вченими з пострадянських країн, зокрема Я. Базилук [1], Б. Буркинський [2], Я. Жаліло [3], С. Соколенко [4], Р. Фатхутдінов [5], Д. Лук'яненко [6] та ін.

Позиціонування України у глобальному економічному просторі полягає в тому, щоб сфокусувати увагу на змісті основних проблем національної конкурентоспроможності, зафіксувати точку відліку стану її індикаторів серед інших держав, визначити передумови для необхідних змін, розширити спектр аналітичного уявлення та стратегічного мислення державних органів, які приймають рішення з питань забезпечення конкурентоспроможності країни.

Мета статті. Ціль цієї статті полягає у обґрунтуванні необхідності прискорення процесу створення і функціонування ефективного інноваційного середовища та виявлення перспектив національного інноваційного процесу на найближчий проміжок часу.

Викладення основного матеріалу. Завдання реалізації інноваційної стратегії економічного зростання економіки України потребує: прискореного розвитку високотехнологічних виробництв, спроможних виробляти наукомістку продукцію з високою доданою вартістю, формування експортного потенціалу цих виробництв, підвищення технологічного рівня підприємств завдяки прогресивним вітчизняним і світовим науково-технічним досягненням.

На відміну від розвинутих країн, які до 85-90% приросту ВВП забезпечують виробництвом та експортом наукомісткої продукції, Україна, посідаючи за кількістю науковців одне з перших

місць у світі, поки що розвивається без суттєвого використання результатів перспективних наукових досліджень.

Світовий ринок високотехнологічної продукції оцінюється нині в 2,5-3,0 трлн. дол., де частка вітчизняної наукомісткої продукції становить близько 0,1%, причому Україна представлена на цьому ринку переважно продукцією оборонно-промислового комплексу та авіаційної промисловості.

Продовжує деградувати внутрішній ринок науково-технічної продукції. Ознаками цього є:

- низький рівень попиту на інноваційні розробки всередині країни;
- неплатоспроможність вітчизняних споживачів, які мають потреби у високотехнологічній продукції;
- недостатність конкуренції на внутрішніх ринках з боку виробників та постачальників нової техніки та технологій;
- прагнення західних замовників без істотних інвестицій використати наукові результати виробничої сфери (насамперед за технологіями подвійного призначення).

Все це призводить до того, що інноваційна активність українських підприємств залишається низькою, а з розгортанням фінансової, економічної та політичної кризи в Україні останнім часом інноваційна спрямованість економіки суттєво загальмувалась, а у деяких галузях економіки практично ледь жевріє. Про переважно екстенсивний характер інноваційних процесів в Україні свідчить те, що інноваційна продукція освоюється здебільшого шляхом використання наявного устаткування і технологій. Дещо поживилась лише останнім часом, з приходом команди нового президента, робота підприємств зі створення і освоєння нових видів техніки та впровадження нових технологічних процесів. Проте наявний екстенсивний тип інноваційного розвитку має досить вузькі межі і практично неспроможний підтримувати конкурентоспроможність вітчизняних підприємств протягом тривалого часу.

Основними чинниками, які обумовлюють недостатній розвиток інноваційної діяльності, є такі:

- недосконалість законодавства у частині стимулювання з боку держави науково-технологічної та інноваційної діяльності;
- відсутність сформованої інноваційної інфраструктури, яка б із залученням промислового, банківського та торговельного капіталу поєднувала б інноваційну освіту, науку та виробництво;
- відсутність дієвих механізмів комерціалізації результатів завершених науково-

технічних розробок та передачі їх у сферу виробництва;

- відсутність системи стимулювання інновацій та інноваційного пільгового оподаткування;

- високий економічний ризик залучення інвестицій до сфери високотехнологічного виробництва;

- слабкий розвиток малого та середнього інноваційного підприємництва при впровадженні інноваційних продуктів у серійне та масове виробництво.

Відомо, що світовою практикою напрацьовано три типи стратегій інноваційного розвитку:

1) стратегія перенесення, яка полягає у використанні зарубіжного науково-технічного потенціалу і перенесенні його досягнень у власну економіку;

2) стратегія запозичення, сутність якої полягає в освоєнні виробництва високотехнологічної продукції, що вже вироблялася в інших країнах, шляхом використання власної дешевої робочої сили та існуючого науково-технічного потенціалу;

3) стратегія нарощування, при якій використовується власний науково-технічний потенціал, залучаються іноземні вчені й конструктори, досягається інтеграція фундаментальної та прикладної науки.

Для України перші два підходи менш прийнятні, адже для реалізації цих стратегій потрібні значні фінансові ресурси на купівлю ліцензій, які на даному етапі розвитку країни практично відсутні. Водночас стратегії перенесення та запозичення несуть загрози, пов'язані з тим, що шляхом трансферу до країни надходять морально застарілі технології. Зазначені типи стратегій прийнятні лише по відношенню до таких сфер діяльності, де відсутні наукові доробки, але є висококваліфікований виробничий потенціал, що сприятиме створенню спільних підприємства з поступовим нарощуванням експорту високотехнологічної продукції.

Домінуючим для України повинен стати третій шлях розвитку, що базується на використанні стратегії нарощування інноваційного потенціалу за задалегідь визначеними державою пріоритетними напрямками науково-технічного прогресу. У зв'язку з цим вітчизняна наука має бути визнана вищим національним пріоритетом, ресурсне забезпечення якого слід здійснювати першочергово.

Для якнайшвидшого подолання наслідків економічної кризи, активізації структурної перебудови економіки, створення умов для сталого економічного зростання на базі інноваційного оновлення, підвищення конкурентоспроможності

виробництва, розвиток економіки, що базується на інноваційних знаннях, має здійснюватися шляхом:

- розвитку інноваційної інфраструктури, у тому числі технологічних парків, технополісів, бізнес-інкубаторів, державних небанківських фінансово-кредитних установ;

- удосконалення нормативно-правової бази з питань регулювання інноваційної діяльності, зокрема у галузі трансферу технологій, упорядкування оцінювання об'єктів інтелектуальної власності з метою її комерціалізації;

- стимулювання інноваційної діяльності, впровадження механізму державного замовлення на реалізацію пріоритетних інноваційних проектів, підвищення інноваційної активності малого і середнього підприємництва;

- запровадження механізмів стимулювання інвестування інноваційної діяльності, зокрема довгострокового кредитування за допомогою інструментів рефінансування комерційних банків, спрямування на інноваційне оновлення коштів, отриманих від реалізації нематеріальних активів;

- активізації регіональної інноваційної політики через розроблення на базі регіональних пріоритетів інноваційної діяльності програм науково-технічного та інноваційного розвитку регіонів, створення регіональних промислових кластерів, центрів передачі та розповсюдження високих технологій, комунальних небанківських фінансово-кредитних установ, розвиток регіональної мережі науково-технічної та інноваційної інформації;

- концентрації фінансово-економічних та інтелектуальних ресурсів держави на провідних напрямках науково-технологічного оновлення виробництва шляхом розроблення та реалізації середньострокових галузевих і регіональних програм інноваційної діяльності;

- розвитку національної еталонної бази.

Важливим досягненням економічної науки є встановлення зв'язку між структурою економіки та її ефективністю [7]. Вважається, що для кожного виду діяльності є кожний заданий момент часу існує оптимальна організація та розмір господарських елементів, а також міжгосподарських зв'язків, фінансових та матеріальних потоків, в результаті чого досягається органічне злиття людського та речового факторів виробництва, ефективне функціонування господарювання в усіх ланках підприємницької системи. Структурна ефективність економіки має статичну та динамічну складові – відповідно ефективність існуючої структури та ефективність структурних змін. Структурні зміни настільки ефективні, наскільки швидко вони призводять до виникнення бажаних економічних структур.

Необхідно виходити з того, що зміни є постійним явищем, і економічну систему необхідно досліджувати в динаміці. Структурні зміни можуть характеризуватись різними якісними та кількісними показниками, серед яких необхідно вказати масу, швидкість, інтенсивність та потенціал, мультиплікатор та акселератор структурних змін, що дають змогу здійснювати не лише оцінку економічному розвитку в ретроспективі, але і використовуватись при прогнозуванні та прийнятті управлінських рішень в ситуації із структурними змінами. Мультиплікатор структурних змін в економіці – це коефіцієнт, що показує співвідношення мас взаємодіючих змін та результуючої зміни. Крім того, можлива ситуація, коли будується ланцюжок взаємодій в кількох взаємопов'язаних, відносно замкнутих економічних системах, кожна з яких може бути підсистемою іншої. Виникає своєрідна хвиля структурних змін в економіці, і тоді вже буде спостерігатись не мультиплікативний, а прискорюючий, акселеративний ефект.

Найбільш визначальними структурними складовими зрушень для окремо взятої національної економіки є: галузевий, що характеризує виробничу спеціалізацію даної країни у світовому розподілі праці; технологічний, що показує рівень використання досягнень науково-технічного прогресу у національній економіці; відтворювальний, що відображає оптимальність матеріально-речових та вартісних пропорцій економіки країни; інституційний, що характеризує сприятливість середовища для ведення господарської діяльності в країні; зовнішньоекономічний, що характеризує обсяг та якість міжнародних економічних зв'язків країни.

В умовах прискорення глобалізації світової економіки все відчутніше проявляється вплив загальних тенденцій структурних змін на кожну окремо взятую національну економіку. Вивчення останніх тенденцій розвитку світового господарства дозволяє виявити напрямки змін в економічній структурі, що дозволяють просуватися за оптимальними пропорціями та найбільше сприяють соціально-економічному розвитку у сучасних посткризових умовах. Нині вони задаються найбільш розвинутими країнами, що досягли надзвичайно високого рівня добробуту свого населення та перейшли на якісно новий рівень соціально-економічного розвитку.

Прогресивними напрямками структурних змін для кожного з видів економічної структури відповідно є:

- для галузевої структури – збільшення питомої ваги галузей, що виробляють кінцеву продукцію (інвестиційні та споживчі товари) при скороченні виробництв низького переділу, випереджаюче зростання сфери послуг та галузей “нової економіки”;

- для технологічної структури – розвиток виробництв п'ятого та шостого технологічних укладів, подолання технологічної багатокладності економіки, зменшення рівня морального зносу виробничого капіталу та структурного безробіття в економіці;

- для відтворювальної структури – зменшення долі проміжного споживання в сукупному продукті, збільшення долі інвестицій у національному доході, збільшення питомої ваги інноваційної складової у структурі національних інвестицій;

- в інституційній структурі – посилення рівня економічної конкуренції, зменшення питомої ваги державного сектора, демонополізація економіки, випереджаючий розвиток малого та середнього бізнесу, венчурного інноваційного підприємництва;

- для зовнішньоекономічної структури – збільшення відкритості національної економіки, посилення міжгалузевої та прямої кооперації у зовнішньоекономічних зв'язках.

У зв'язку з недостатністю можливостей ринкового механізму забезпечити структурні зміни в економіці, що відповідають сучасним прогресивним напрямкам, одним з чинників сталого розвитку стає участь держави в процесі структурної перебудови економіки за формою структурної політики. Необхідність координації процесу пояснюється значною диверсифікованістю впливу різних напрямків економічної політики на окремі види економічної структури, наявністю зворотних та мультиплікативних зв'язків між різними видами економічної структури. Інше пояснення необхідності здійснення державної структурної політики полягає в необхідності отримання економікою початкового імпульсу, спрямованого на подолання негативних структурних змін, який може задати держава своїми цілеспрямованими діями. Оскільки структурні зміни завжди супроводжуються завданням шкоди інтересам суб'єктів господарської діяльності, які отримують вигоди при збереженні статус-кво, інерція протидіючих негативних структурних змін може набувати гострих форм, і її подолання шляхом еволюційного ринкового розвитку потребує значних витрат ресурсів.

Концепція пріоритетів структурної політики полягає в цілеспрямованому збудженні ланцюгової реакції, що посилюється ринковим механізмом та прискорює позитивні структурні зміни в економіці, бо розриває порочне коло за старіння процесу відновлення.

При визначенні пріоритетів в першу чергу необхідно звернути увагу на існування у структурі економіки так званих “вузьких місць” - незадіяних ресурсів певного виду, внаслідок нестачі іншого

виду ресурсів, для забезпечення необхідних пропорцій між ними. Різновидом проблеми “вузьких місць” є відсутність критичної маси певного структурного елемента, що забезпечила б значне прискорення позитивних структурних змін. При інших рівних умовах пріоритетне значення має прискорення структурних змін того напрямку, який забезпечить найбільші мультиплікативні та акселеративні зміни в усій економічній системі. Світовий досвід свідчить, що оптимальним прискорювачем ефективності функціонування інноваційних знань та нововведень нині є створення реального інноваційного середовища при об'єднанні інноваційних структур різних типів.

Головну функцію структурної політики держави можна визначити як координацію всіх напрямків економічної політики. Необхідність такої координації пояснюється значною диверсифікованістю впливу різних напрямків економічної політики на окремі види економічної структури, а також наявністю зворотних та мультиплікативних зв'язків між різними видами економічної структури. Ряд аспектів структурної політики регулюється одразу кількома іншими напрямками економічної політики. Наприклад, нинішня галузева структура, крім промислової політики, вимагає також доповнюючого впливу політики зайнятості. Будь-які кардинальні зміни в галузевій структурі, наприклад, скорочення структурно-депресивних виробництв - викличуть суттєве зростання безробіття. В разі, якщо подібні міри промислової політики не будуть узгоджені з існуючою політикою зайнятості і запровадження інноваційного механізму розвитку, результатом стануть значні соціальні проблеми. З іншої сторони, надмірно високий рівень соціального захисту, що впроваджується існуючою нині політикою зайнятості, вимагатиме значних витрат фінансових ресурсів та часу для реформування галузевої структури економіки України. Якщо заходи інвестиційної політики, спрямовані на зростання обсягу інвестицій в національну економіку, не будуть узгодженими із заходами інноваційної та науково-технічної політики, то додаткові інвестиційні ресурси буде спрямовано у традиційні виробництва, тим самим консервуючи галузеву та технологічну структуру національної економіки. На сучасному етапі стосунків у зовнішньоторгівельних зв'язках країни, коли панує нееквівалентний обмін, саме по собі збільшення обороту, без відповідних заходів інноваційної та промислової політики стосовно розвитку високотехнологічного експорту, тільки посилить негативний вплив глобалізації на стан економіки.

Висновки: Україна має реальні можливості інноваційного розвитку у будь-якому з трьох напрямів стратегії, але конкретний вибір залежить від програми політичної сили, яка матиме легітимну

владу, та її реальної здатності виробити і реалізувати певний шлях розвитку, бажано — сучасне постіндустріальне суспільство з інноваційним типом економіки. Для цього необхідно добре усвідомити та навчитися використовувати закономірності становлення і розвитку національної інноваційної системи (НІС), основними з яких є: активна роль держави у формуванні та функціонуванні НІС; зміна ролі держави в управлінні економічними процесами; поступовий перехід від прямого управління до індикативного, до самоуправління економічних структур; розвиток інформаційних і телекомунікаційних технологій на основі синергетичних принципів; підвищення ролі регіонів у розвитку інноваційних процесів, при цьому НІС використовується як один з інструментів територіального розвитку; інтеграція НІС у наднаціональні міжнародні структури по мірі її розвитку й удосконалення тощо.

Загально визнано, що глобалізація світової економіки може принести найбільший вигравш саме тим країнам, які проводять ефективну політику підвищення власної конкурентоспроможності. Проте глобалізація здатна серйозно загальмувати розвиток і породжувати нові етапи кризи у разі відсутності спрямування політики держави на створення довгострокових міжнародних конкурентних переваг у світовому господарстві, а також при відсутності відчутного сприяння вітчизняним виробникам у зміцненні їх міжнародних конкурентних позицій, особливо в інноваційних галузях економіки. Ключовим завданням економічної політики України виступає також забезпечення інституційної здатності оптимально використовувати переваги глобалізації та нейтралізувати її можливі загрози, формувати адекватні механізми розвитку глобальної конкурентоспроможності вітчизняного інноваційного середовища.

Структурні зміни завжди супроводжуються завданням шкоди інтересам певним групам суб'єктів господарської діяльності (закриття галузей, окремих підприємств, ліквідація можливостей отримання монопольних прибутків), які отримують вигоди від збереження статус-кво. Інерція протидіючих негативних структурних змін може набувати таких гострих форм, як корупція, політична нестабільність, криміналізація, і її подолання шляхом еволюційного ринкового розвитку потребує значних витрат часу та ресурсів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Базилук Я. Ценовые факторы конкурентоспособности отечественных предприятий [Текст] / Я. Базилук // Фондовый рынок. - 2000. - №36. - С. 27-28;
2. Экономическое развитие регионов в контексте международной интеграции

(конкурентоспособность, реструктуризация и корпоративное управление хозяйственными системами) / Ред.: Б.В. Буркинский; НАН Украины. Ин-т пробл. рынка и экон.-экол. исслед. — О., 2003. — 316 с. — (Экон. инновации; Вып. 15). — рус.

3. Жаліло Я.А., Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації. — Київ: НІСД, -2005. — 388 с.;

4. Соколенко С.І., «Стратегія конкурентоспроможності економіки України на основі інтеграційних систем – кластерів» Книга видана завдяки фінансовій підтримки РМ АР Крим, м. Севастополь, Видавництво ТОВ «Рібест», 2006, – 37с.;

5. Фатхутдинов Р.А. Инновационный менеджмент. 6-е изд., испр. и доп. - СПб.: Питер,

2008. — 448с

6. Лук'яненко Д.Г. Глобалізація та конкурентоспроможність: методологія досліджень і системних оцінок / Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: Монографія: У 2 т. – Т.І / Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручник, Л.Л. Антонюк та ін.; За заг. ред. Д.Г.Лук'яненка, А.М. Поручника. — К.: КНЕУ, 2006. — 816 с.;

7. Иванов В. В. Национальная инновационная система как институциональная основа экономики постиндустриального общества. — М.: Инновация, 2004.— № 4. — С. 9.

8. Майер Джеральд М., Раух Джемс Е., Філіпенко Антон. Основні проблеми економіки розвитку. — К.: Либідь, 2003. — 688 с.

Аннотация. Статья посвящена исследованию основных направлений внедрения инновационно-инвестиционной модели структурной перестройки экономики, выявлению проблем развития внутреннего рынка научно-технической продукции. Авторами также предложена стратегия на основе, которой экономика Украины должна развиваться.

Ключевые слова: инновационно-инвестиционная модель развития экономики, мировой финансовый кризис, стратегические программы, структурная перестройка, инновационная среда, инновационное предпринимательство, национальная инновационная система.

Summary. The article investigates the main directions of the introduction of innovative investment model of economic restructuring, problems of the domestic market of scientific and technical products. The authors also proposed a strategy based on which Ukraine's economy has developed.

Keywords: innovation and investment model of economic development, global financial crisis, strategic programs, restructuring, innovation environment, innovative entrepreneurship, a national innovation system.

*Рецензент к.е.н., доцент УкрДАЗТ Маковоз О.В.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Боровик Ю.Т.*

УДК 330.322:332.1

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ І ПРІОРИТЕТІВ ДЕРЖАВНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ РЕГІОНІВ

Чередниченко О.Ю., к.е.н., доцент (УкрДАЗТ)

В статті розглядаються сутність, механізм і особливості процесу інвестицій в розвиток регіональної економіки. Доводиться що успішний розвиток економіки держави і регіонів пов'язаний з інтеграцією національної економіки в світові господарчі відносини, наводяться умови та переваги що надають інвестиційні процеси для країни.

Ключові слова: державні інвестиції, державне регулювання, регіональна економіка, механізм залучення інвестицій.

Постановка проблеми. За роки незалежності Україна набула безцінного досвіду існування в умовах ринкового середовища.

Найскладніший період становлення залишається позаду. Національна економіка починає виходити з кризи і реалізовувати свій